

Cu privire la sursele conflictelor internaționale contemporane¹

Ion STĂVILĂ



„Noi nu dorim un nou război rece, noi nu dorim o nouă cursă a înarmării, noi nu tindem spre confruntare.”

(Jens Stoltenberg, secretar general al NATO, din declarația de presă cu ocazia Summitului NATO de la Varșovia, 8 iulie 2016)

„Potrivit evaluărilor noastre, linia politică a NATO în raport cu Rusia este una neprietenească și închisă.

S-ar putea spune și mai dur: noi am revenit la timpurile Războiului Rece.”

(Dmitri Medvedev, prim-ministrul Federației Ruse, din alocuțiunea rostită la Conferința pentru Securitate, Munchen, 13 februarie 2016)

Abstract

The following article includes thoughts and ideas formulated at a university lecture presented for the students and teaching staff, from the History and Geography Department of State University “Ion Creangă” from Chișinău, at the beginning of 2016 year of study. The research provides a new attempt to review the sources of contemporary international conflicts. The author considers that the enormous conflicting potential of the today world undermines international peace and security, which concerns academic society, political elites and civic organizations from all over the globe. The ongoing interest of academics and likewise, of multitude of publications signed by prominent scientists presenting different points of view on the premises of international conflicts and their impact on evolution of international relations, is clearly outstanding.

The author of the article considers that the sources of international conflicts should be predominantly sought in human factor; ethnic, cultural and religious entities and, in the same way, in the nature of states as subjects of International Law, non-state actors and international relations. Similarly, there are evolved the demographics phenomena and climate changes which cause conflicts and turmoil at global level. Analyzing them in part and as a group, the factors

¹ Lecție inaugurală a anului academic 2016/2017 la Facultatea de Istorie și Geografie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, 1 septembrie 2016.



“parties of war” and “antiwar” appear to as like a walk on international relations minefield, planted with conflicts of different types and scopes.

The author considers that political elites are not always highly responsible for duties they have in order to face the challenges of modern world. The spectacular evolutions from past two decades, practically, commenced a new “Cold War” and based on old conflicts gave birth to a wide range of new defiance and threats which are eroding the system of international relations. This state of affairs makes us think that the world is going in the wrong direction. Therefore, our civilization, once again, is facing a dilemma: either will prove that finally has learned the lessons of history and will prevent a dramatic degeneration of international relations, either will justify, one more time, the statement of a classic about humanity, which is not able to learn that lesson and prevent a new world disaster. The author joins the optimists who are confident that the human rationality will triumph and the humanity will face the serious challenges of a today world.

Keywords: international conflicts, identity questions, multiculturalism, demographic crisis, migration, energetic, meal and water resources, climate changes, cold war.

Articolul de față constituie o sinteză de idei și reflecții cu privire la sursele sfidărilor și amenințărilor cu care se confruntă lumea în ultimele decenii, formulate în prelegerea de inaugurare a anului academic 2016-2017 susținută în fața studenților și corpului profesoral al Facultății de Istorie și Geografie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

La elaborarea acestui studiu analitico-sintetic au fost folosite lucrări științifice de referință, inclusiv materiale de pe internet, în care sunt dezvăluite sub diferite aspecte fenomenele regionale și globale care marchează tendințele generale ale evoluției relațiilor internaționale. Am folosit, de asemenea, în mod firesc, materialul empiric propriu, observațiile și impresiile proprii pe care am putut să le acumulez pe parcursul a mai bine de douăzeci de ani de activitate diplomatică, inclusiv în calitate de martor sau participant la mai multe dezbateri pertinente din cadrul unor organizații internaționale, cum sunt ONU, OSCE, NATO, precum și la conferințe diplomatice și științifico-practice organizate de diverse centre de analiză și studii strategice, think-tankuri, instituții academice etc.

Am ținut din capul locului să le recomand insistent studenților să citească neapărat cărțile unor autori notorii din domeniul relațiilor internaționale și al geopoliticii pentru a cunoaște și a înțelege mai bine factorii profunzi care stau la baza fenomenelor și tendințelor generale ale evoluției lumii contemporane, inclusiv a sfidărilor și amenințărilor la adresa păcii și securității internaționale. Am invocat în acest sens numele lui Henry Kissinger, Zbigniew Brzezinski, Sa-

muel Huntington, Francis Fukuyama, Alvin Toffler, Hans Morgenthau, Joseph S. Nye, Jr., George Friedman, Noam Chomsky și alții, cărțile cărora sunt accesibile cititorilor noștri în limbile engleză, română și rusă². De fapt, acesta a fost scopul principal pe care l-am urmărit în acea prelegere. Am dorit să-i motivez pe fiecare dintre cei cărora m-am adresat să mediteze cât se poate de profund asupra problemelor arzătoare cu care se confruntă civilizația noastră și care ne afectează pe fiecare dintre noi, uneori fără a simți sau a conștientiza acest lucru.

Fiind conștient de caracterul subiectiv al paradigmei propuse pentru analiza conflictelor internaționale, sper totuși că narațiunea dată este una aproape de realitate și că aceasta poate contribui la o percepție obiectivă și corectă a surselor situațiilor conflictuale internaționale de diferită natură și anvergură. Or, stabilirea unui diagnostic corect al „stării sănătății” planetei noastre și al civilizației care locuiește pe ea este extrem de importantă pentru definirea căilor și modalităților de tratare a „bolilor depistate” și pentru redresarea stării de lucruri în vederea asigurării unei dezvoltări pașnice și durabile de mai departe.

² Henry Kissinger, *Diplomația* (București: Editura All, 2013); Henry Kissinger, *Ordinea mondială. Reflecții asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei* (București: RAO, 2015); Zbigniew Brzezinski, *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiivele sale geostrategice* (București: Editura Univers Enciclopedic, 2010); Samuel P. Huntington, *Cine suntem? Provocările la adresa identității naționale americane* (București: Antet, 2005); Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale* (București: Antet, 2012); Francis Fukuyama, *Sfârșitul istoriei și ultimul om* (București: Ed. Paideia, 1994); Alvin Toffler, *Șocol viitorului* (București: Editura Politică, 1973); Alvin Toffler, *Al treilea val* (București: Editura Politică, 1983); Alvin Toffler, *Power Shift. Cunoaștere, capital și violență la frontiera secolului 21* (București: Antet, 1995); Alvin Toffler, *Război și anti-război – supraviețuirea în zorii secolului XXI* (București: Antet, 1995); Hans J. Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace* (Iași: Polirom, 2013); Kenneth N. Waltz, *Omul, statul și războiul: o analiză teoretică* (Iași: Institutul European, 2001); Kenneth N. Waltz, *Teoria politicii internaționale* (Iași: Polirom, 2006); Karl W. Deutsch, *Analiza relațiilor internaționale* (Chișinău: Tehnica-Info, 2006); George Friedman, *Țimuturi de frontieră. O călătorie geopolitică în Eurasia* (București: RAO, 2013); George Friedman, *Următorii 100 de ani. Previțiuni pentru secolul XXI* (Chișinău: Editura Litera, 2012); Joseph S. Nye, Jr., *Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History* (Longman Classics Series). Fifth Edition (London: Longman Publishing Group, 2004); Joseph S. Nye, Jr., David A. Welch, *Understanding Global Conflict and Cooperation: An Introduction to Theory and History*, 9th Edition (Edinburgh Gate: Pearson Education Limited, 2013); Joseph S. Nye, Jr., *The Future of Power* (New York: PublicAffairs, 2011); Noam Chomsky, *State eșuate. Un abuz al puterii și un atac asupra democrației* (București: Antet, 2007); Noam Chomsky, *Speranțe și perspective. Neoliberalism versus democrație* (Pitești: Paralela 45, 2012); Edward A. Kolodziej, *Securitatea și relațiile internaționale* (Iași: Polirom, 2007); Robert D. Kaplan, *Răzbușnarea geografiei. Ce ne spune harta despre conflictele viitoare și lupta împotriva destinului* (Chișinău: Editura Litera, 2014); Robert D. Kaplan, *În umbra Europei. Două războaie reci și trei decenii de călătorie prin România și dincolo de ea* (București: Humanitas, 2016); Nicu Popescu, *Politica externă a Uniunii Europene și conflictele post-sovietice* (Chișinău: Cartier, 2013); Oleg Serebrian, *Rusia la răspântie. Geostrategie, geocultură, geoeconomie* (Chișinău: Cartier, 2014).



Aruncând o privire de ansamblu asupra evoluției relațiilor internaționale și a felului în care lumea s-a schimbat după cel de-al Doilea Război Mondial, trebuie să recunoaștem faptul că cel mai important eveniment care a marcat puternic această perioadă de timp a fost încheierea Războiului Rece. Falimentul sistemului socialist, destrămarea Uniunii Sovietice și desființarea Pactului de la Varșovia la sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90 ai secolului trecut au condus la dispariția uneia dintre cele două tabere „belligerante” din epoca Războiului Rece și la triumful lumii occidentale, bazate pe ideile liberale și democratice. Sfârșitul Războiului Rece, marcat simbolic de căderea Zidului Berlinului, a însemnat sfârșitul politicii de confruntare globală și a cursei înarmării, care a ținut într-o tensiune permanentă practic întreaga lume, purtând în sine pericolul declanșării unui nou război mondial devastator. O dovadă elocventă în acest sens constituie multiplele crize internaționale, cum ar fi Blocada Berlinului, Războiul din Coreea, Criza Suezului, criza rachetelor cubaneze (criza din Marea Caraibelor) etc., când lumea s-a pomenit în repetate rânduri în pragul unui nou război mondial. Din fericire, aceasta nu s-a întâmplat. Confruntarea globală dintre cei doi poli de putere – SUA și URSS – s-a făcut resimțită printr-o serie întreagă de războaie locale, care au erodat sistemul relațiilor internaționale, aducând pierderi colosale, umane și materiale, mai multor popoare.

Cu părere de rău, marea bucurie generală provocată de căderea cortinei de fier și de încetarea „zângănitului armelor” nu a durat prea mult. Trebuie să recunoaștem că nu au avut dreptate nici I. Kant, care spera la venirea unei noi epoci a „păcii eterne”, nici F. Fukuyama, care vorbea despre „sfârșitul istoriei”, și că, de fapt, suntem martorii declanșării unui nou război rece, oricât de trist ar fi să ne obișnuim cu această idee. Deși teza lui Fukuyama poate fi contestată de unii, totuși este greu de tăgăduit niște realități politice evidente din zilele noastre, caracteristice războiului rece „clasic”. Limbajul reconciliant de parteneriat și cooperare care domina în dialogul politic dintre Occident și Federația Rusă în anii '90 ai secolului trecut a fost înlocuit, în anii 2000, de retorica neîncrederii și acuzațiilor reciproce dure vizând intențiile și acțiunile întreprinse pe arena internațională. Cele câteva valuri de extindere spre est ale Alianței Nord-Atlantice și ale Uniunii Europene și replicile dure ale Federației Ruse împotriva acestora, relansarea cursei înarmării, demonstrarea de forță și zângănitul de arme, perpetuarea conflictelor nesoluționate și declanșarea unor noi crize regionale, apariția unor noi tipuri de conflicte „atipice”, cum ar fi amenințările și „războaiele hibride”, folosirea frecventă a pârgھیilor economice ca „arme politice”, „războaiele comerciale”, „războaiele energetice”, recurgerea la embargouri și sancțiuni economice, neglijarea flagrantă și brutală a normelor și principiilor dreptului internațional, inclusiv prin anexare de teritorii străine și ingerință fă-

țișă în treburile interne ale unor state suverane – lista poate fi continuată, or, toate aceste fenomene și evenimente, după cum este evident, sunt inspirate din politica războiului rece. Bombardamentele aviației NATO în Kosovo în 1999, invazia militară a Federației Ruse asupra Georgiei din 2008, anexarea Crimeii de către Federația Rusă în 2014 și declanșarea în același an a unui război hibrid împotriva Ucrainei, războiul din Siria – toate aceste evenimente vor intra în istoria „celei de-a doua ediții” a Războiului Rece. Cred că aici ar putea fi invocate multe alte argumente și fapte concrete pentru a demonstra justetea acestei ipoteze, ele, însă, sunt atât de evidente, încât nu voi mai insista în acest sens. Or, această aserțiune poate fi tratată și ca o invitație la o dezbatere largă în aulele studentești și mediile academice pentru a confirma sau a infirma teza cu privire la începutul unui nou război rece, cu care se confruntă lumea contemporană. Interesant este să ne întrebăm când și cum se va termina această nouă epocă de confruntare globală, această întrebare ținând mai cu seamă de domeniul futurologiei, la care pot exista câteva răspunsuri.

Pe acest fundal trist al evoluției vieții internaționale din ultimele decenii este firesc să reflectăm și noi împreună cu alți autori, de care vorbeam mai sus, la **originile, sursele și germenii conflictelor internaționale**. După cum este evident, acestea trebuie căutate în diferențele, contradicțiile și antagonismele care decurg din natura umană și condițiile de dezvoltare a popoarelor, din interesele statelor și națiunilor în chestiunile legate de teritorii și spațiile vitale, în problemele legate de resursele naturale, energetice, alimentare și de apă, în problemele identitare, în problemele legate de mediul înconjurător, în problemele geopolitice.

Cred că dezvoltarea paradigmei conflictelor internaționale trebuie începută de la înțelegerea corectă a rolului ce revine, în acest sens, **factorului uman/omului, statelor și comunităților umane**, care par să fie de o importanță primordială. Indivizii care, luați împreună, formează colectivitățile umane, popoarele și statele trebuie priviți ca sursa principală și, în același timp, ca protagoniștii conflictelor internaționale de tot genul. O analiză pertinentă și profundă asupra psihologiei și antropologiei legate de conflictele și războaiele dintre state și națiuni a fost făcută pentru prima oară de către fondatorul neorealismului în relațiile internaționale, politologul american Kenneth N. Waltz în lucrarea sa „Omul, statul și războiul”, devenită una de referință pentru studierea relațiilor internaționale, în particular a naturii conflictelor și războaielor³.

Bazându-se pe ideile politice și filozofice ale unor gânditori de referință din antichitate și până în zilele noastre, Waltz a încercat să scoată la iveală natura

³ Waltz, *Omul, statul și războiul*.



conflituală a omului și responsabilitatea deosebită care îi revine acestuia pentru provocarea conflictelor și războaielor. Strâns legate de factorul uman și de societățile umane sunt statele, care caută să-și păstreze și/sau să-și crească propria putere nu din cauza naturii umane, ci din cauza presiunii factorilor sistemici, cum este competiția internațională, conducând astfel la declanșarea conflictelor sau la aplanarea acestora. În ultima instanță, vedem că istoria relațiilor internaționale este una „țesută” din conflicte și războaie care își au originea lor în rațiunea de stat, care este una crucială pentru înțelegerea anatomiei acestora. Or, după cum afirmă H. Morgenthau, politica internațională este în esență o luptă pentru putere pe care oamenii încearcă să o modereze⁴. De aici vine importanța dreptului internațional, a moralei și a diplomației menite să ordoneze cât de cât relațiile internaționale aflate într-o stare de „anarhie permanentă” (Kenneth N. Waltz). În lipsa unei autorități internaționale suprastatale incontestabile, statele-națiuni, atât cele democratice cât și cele cu regimuri autoritare sau dictatoriale, sunt nevoite să acționeze de o așa manieră, încât să poată să-și asigure în primul rând interesele lor de securitate prin adaptarea politicilor și potențialului de aparare pentru a face față amenințărilor și sfidărilor la adresa securității lor.

Premise tot atât de serioase pentru conflicte internaționale constituie amenințările potențiale sau reale pe care statele și popoarele le percep la adresa teritoriului și spațiului lor vital, pe care acestea vor să le stăpânească și să le controleze efectiv în virtutea recunoașterii suveranității și integrității statelor. Stabilite în urma încheierii unor tratate de frontieră, tratate de pace, războaie expansioniste sau, pur și simplu, în mod arbitrar, frontierele au fost deseori contestate tacit sau au fost violate de către alte state pentru a beneficia de extensivitate teritoriale și de alte avantaje care decurgeau din acestea. Vom invoca aici și tendința unor state de a lua sub oblăduirea lor minoritățile lor care, din „greșeală istorică”, s-au pomenit pe teritoriul unui stat vecin, fie „râvnirea” la bogățiile naturale ale altora, „revenite” acestora dintr-o inechitate a providenței. Istoria ne demonstrează cu prisosință, printr-o multitudine de exemple persistente, cât de fragile și „buclușe” sunt frontierele.

Evenimentele, desfășurate în ultimul timp, care au afectat suveranitatea și integritatea teritorială a statelor vin să ne convingă o dată în plus de faptul că „sindromurile” istorice și geopolitice ale frontierelor și teritoriilor sunt pe departe de a fi depășite. Cele mai elocvente exemple în acest sens sunt cazul provinciei Kosovo, al Crimeii, al conflictelor regionale nesoluționate din Caucazul de Sud, Donbas sau Transnistria, care pun în joc soarta unor frontiere, teritorii

⁴ Morgenthau, *Politica între națiuni*.

și comunități umane. După cum este evident, nici în acest caz nu există o claritate deplină privind finalitatea logică și echitabilă a acestor situații conflictuale.

Deși în secolul XX au fost făcute eforturi impresionante pentru codificarea dreptului internațional în vederea elaborării unor norme și principii după care statele și guvernele acestora ar trebui să se călăuzească, totuși în perioada Războiului Rece și în zilele noastre putem vedea o mulțime de cazuri când aceste reguli sunt neglijate de puteri mai mari și mai mici în tendința acestora de a-și satisface interesele, așa cum le văd ele. Cele mai brutale și reprobabile abateri de la normele și principiile „general acceptate” sunt probabil recurgerea la forță și amenințările directe la adresa suveranității și integrității teritoriale a statelor.

După cum este evident, organizațiile internaționale care au fost create pentru a contribui la menținerea păcii și securității internaționale și la promovarea cooperării dintre popoare, cum sunt, bunăoară, ONU, OSCE și altele, nu s-au dovedit a fi destul de eficiente în acest sens. Dimpotrivă, noi vedem cât de fragilă rămâne să fie în continuare pacea internațională, zdruncinată și subminată de noi conflicte regionale sângeroase, care se adaugă la conflictele mai vechi din diferite zone geografice, care durează de decenii și a căror soluționare nu se întrevede clar. Deși unii pun speranțe mari în dezbaterile politice și diplomatice menite să conducă la reformarea forurilor internaționale de securitate, la adaptarea acestora la nevoile zilelor noastre și la crearea unei noi arhitecturi de securitate în Europa, cred că va trebui să ne obișnuim încă pentru mult timp înainte cu lipsa unui „guvern mondial” cu o autoritate de netăgăduit pentru a asigura pacea, cooperarea și buna înțelegere dintre popoare. Noi toți vedem cât de anevoios decurg dezbaterile în Consiliul de Securitate al ONU, cât de greu se adoptă acolo deciziile și cât de complicată este transpunerea în viață a acestora. În consecință, vedem cât de neputincioasă este „comunitatea internațională” în eforturile sale de a pune capăt sângerosului război din Siria, care a răpit deja viața a câteva sute de mii de oameni, la fel ca și războiului hibrid din regiunile de est ale Ucrainei, de a depăși conflictul arabo-izraelian, care durează de decenii, de „a convinge” regimul din Coreea de Nord să sisteze testările provocatoare ale rachetelor balistice nucleare, de a pune capăt războiului civil în Afganistan, care se pare că va mai dura o perioadă nedefinită de timp, de a opri șuvoaiile de sute de mii de refugiați care se scurg spre Europa pe mare și pe uscat și această listă poate fi continuată. Privit pe acest fundal de dezordine și haos, oricât de ingrat și reprobabil ar fi rolul unui „jandarm mondial”, la care ar pretinde o supraputere contemporană sau un grup de state, trebuie să recunoaștem că, în lipsa acestuia, situația în lume ar fi mult mai precară, mai tensionată și mai imprevizibilă.



O temă aparte de cercetare pentru evaluarea obiectivă a potențialului conflictual al lumii contemporane o constituie procesele care se desfășoară în ultimele decenii pe continentul european, în particular în Balcani și în cadrul Uniunii Europene, dar și în evoluția relației transatlantice. Simptomatice în acest sens sunt impactul crizei refugiaților și Brexitul (decizia Marii Britanii de a ieși din UE) asupra situației interne din UE, dar și asupra rolului pe care aceasta îl joacă pe arena internațională. „Eterna” dispută transatlantică pe marginea rolului SUA în asigurarea securității europene și tendința UE de a-și edifica propria capacitate de securitate și apărare par a fi departe de a se încheia într-un viitor apropiat. Dacă la aceste probleme mai vechi care există în relațiile dintre cele două coaste ale Atlanticului vom adăuga și problemele relativ mai noi, cum sunt cele legate de negocierile privind dezvoltarea cooperării în domeniul comercial-economic, vom putea înțelege și mai bine divergențele serioase care persistă în solidaritatea transatlantică.

În acest scenariu sumbru mai trebuie de adăugat statele falite și actorii nestatali, inclusiv cei capabili să contribuie la proliferarea armelor nucleare, și impactul acestora asupra securității internaționale pentru a conștientiza și mai bine potențialul detonator al relațiilor internaționale.

Premize serioase pentru creșterea tensiunilor dintre state constituie valurile de refugiați din ultimele decenii, provocate de crizele regionale mai vechi și mai noi, dar și fluxurile migraționale masive ale populației din diferite colțuri ale globului pământesc, majoritatea fiind îndreptate spre Europa. Numărul persoanelor **strămutate** (în interiorul unor state) și **refugiate** (dintr-un stat în

altul) a atins în ultimul timp câteva zeci de milioane de oameni – o cifră record din perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial⁵. Or, criza refugiaților nu s-a terminat încă și, după toate semnele, se pare că nu se va termina în curând. Fiind un fel de mesageri ai unor state falimentare și războaie și conflicte fără de capăt, refugiații constituie o povară extrem de grea pentru statele și guvernele care îi adăpostesc și trebuie să aibă grijă pentru a soluționa toate problemele cu care aceștia se confruntă la noul loc de trai.

Comisarul european pentru politica de vecinătate și extindere, Johannes Hahn, mărturisea recent că „migrația va constitui cea mai mare sfidare cu care se va confrunta lumea în sec. XXI”, invocând faptul că astăzi în lume există circa 250-260 de milioane de potențiali migranți (a nu se confunda cu refugiații) – o cifră comparabilă cu populația actuală a SUA, majoritatea dintre care ar dori să ajungă în Europa. În acest context, el a ținut să sublinieze faptul că politica de izolare și de îngrădire, așa cum cred mulți oameni, este una greșită și că pentru soluționarea problemelor migrației în Europa statele trebuie să deschidă ușile, să coopereze strâns, să găsească aliați și să întindă mâna altor țări. El s-a arătat optimist în acest sens, menționând că Europa nu doar că va supraviețui, ci va deveni mai puternică, decât a fost în trecut⁶.

Oricât de mult am dori să împărtășim optimismul acestui demnitar european de rang înalt, trebuie totuși să încercăm să ne imaginăm cum arată potențialul conflictual pe care îl comportă viitoarele valuri migraționale în Europa, având în vedere efectele actualei crize a refugiaților cu care se confruntă statele europene, dar și „amenințările” la adresa popoarelor europene obișnuite să trăiască în liniște, pace și prosperitate la ele acasă. Or, deosebirile de natură culturală, religioasă și psihologică dintre populația migratoare și cea „sedentară” europeană pot provoca conflicte, capabile să-i îngrijoreze chiar și pe cei mai ardenti părtași ai politicii multiculturaliste și ai filozofiei tolerante. Deocamdată, suntem nevoiți să constatăm că un răspuns clar la întrebarea cum Europa și țările vizate vor reuși să gestioneze problemele și dificultățile care vor fi generate de viitoarele seisme migraționale nu există⁷.

Impactul mișcărilor masive de populație asupra securității internaționale este agravat de fenomenele generate de criza demografică mondială, considerată de unii experți „o bombă cu ceas pentru Europa”. Declinul demografic cauzat

⁵ „Еврокомиссар Хан: мигранты – ключевой вызов XXI века”, *Interfax.by*, 15 septembrie 2016, <http://www.interfax.by/news/world/1212693> (accesat la 20.09.2016).

⁶ Rod Nordland, „A mass migration crisis, and it may yet get worse”, *The New York Times*, 31 octombrie 2015, URL: http://www.nytimes.com/2015/11/01/world/europe/a-mass-migration-crisis-and-it-may-yet-get-worse.html?smtyp=cur&_r=0 (accesat la 14.11.2015).

⁷ П. Дж. Бьюкенен, *Смерть Запада*, пер. с англ. А. Башкирова (Москва: Изд-во АСТ, 2003).



de îmbătrânirea și reducerea dramatică a populației compromise perspectivele unei creșteri economice durabile. Or, tendința țărilor europene de a depăși, după modelul american, deficitul brațelor de muncă din contul imigrației generează o serie întreagă de „fricțiuni civilizatoare” și sociale, greu de gestionat⁸.

Chestiunile identitare – în sensul recunoașterii apartenenței unor indivizi la anumite entități naționale, etnoculturale, confesionale sau politice – sunt dintre cele mai sensibile premise, susceptibile de a provoca ușor conflicte de tot felul atât la nivelul relațiilor interpersonale, cât și la nivelul entităților colective. Istoria cunoaște o mulțime de exemple când amenințările și atentatele la adresa unei persoane sau colectivități au provocat ciocniri violente, conflicte armate și chiar războaie. Felul în care acest factor conflictual se manifestă în diferite moduri, situații și zone geografice îl putem urmări și în zilele noastre. Oricât de incorect politic ar părea, cred că trebuie să recunoaștem că abominabilele atacuri teroriste asupra „Gemenilor”, războiul din Siria și apariția Statului Islamic, „criza refugiaților” din Europa și atacurile teroriste mai recente din diferite colțuri ale bătrânului nostru continent pot fi percepute ca elemente ale unui conflict global de proporții, ceea ce S. Huntington a definit ca „ciocnirea civilizațiilor”. În viziunea unor autori de orientare conservatoare, chiar și identitatea națiunii americane ar fi amenințată de civilizația hispanofonă, invocând în acest sens cazul Texasului și al Californiei⁹.

În acest context, am putea doar să ne întrebăm retoric dacă acest fenomen va slăbi din intensitatea sa sau va lua amploare pe viitor. Declarațiile publice ale unor lideri politici europeni, printre care se numără premierul britanic David Cameron și cancelarul german Angela Merkel, cu privire la falimentul politicii multiculturaliste în Europa și la amenințările pe care acesta le comportă ridică mai multe semne de întrebare la care elitele sunt chemate să dea răspunsuri adecvate. În mod paradoxal, acum treizeci de ani mulți europeni au considerat multiculturalismul – o societate incluzivă și diversă din punct de vedere cultural – drept un răspuns la problemele economice și sociale ale Europei; astăzi un număr tot mai mare consideră aceasta ca fiind cauza lor. Potrivit criticilor multiculturalismului, această transformare de percepție se datorează faptului că Europa a permis o imigrare excesivă, fără a cere o integrare suficientă – o dihotomie care a erodat coeziunea socială, a subminat identitățile naționale și a degradat încrederea publică. În consecință, aceasta a condus la ascensiunea în ultimul timp a mișcărilor de extremă dreaptă, ultranaționaliste, populiste și

⁸ Alexandra Ion, „Criza demografică, o bombă cu ceas pentru Europa”, 15 iulie 2010, <http://www.ziare.com/europa/stiri-europa/criza-demografica-o-bomba-cu-ceas-pentru-europa-1029235> (accesat la 15.11.2015).

⁹ П. Дж. Бьюкенен, *Смерть Запада*, пер. с англ. А. Башкирова (Москва: Изд-во АСТ, 2003).

xenofobe, care, în cazul victoriei acestora la alegeri și venirii lor la putere, pot provoca seisme social-politice cu consecințe imprevizibile¹⁰.

Factorul identitar s-a manifestat din plin și în procesul de destrămarea a Uniunii Sovietice, un protagonist activ al căreia a fost și Republica Moldova. Mișcările de emancipare națională și independență din fostele republici sovietice erau animate cu preponderență de lozinci culturale și politice și într-o măsură mai mică de revendicări economice. Un exemplu elocvent în acest sens este mișcarea de emancipare din Republica Moldova, revendicările sale de bază fiind de natură identitară, cum ar fi cea legată de „Limbă! Alfabet!”, aceasta culminând cu adoptarea la 31 august 1989 a „Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești”, prin care limba moldovenească/română a fost declarată limbă de stat.

Chestiunile identitare culturale, cum ar fi apărarea limbii ruse și a așa-zișilor „conașionali”, au fost exploatare abilitate de către Kremlin în ultimele decenii în raport cu statele din așa-zisa „vecinătate imediată”. Pentru atingerea acestor obiective, conform strategiilor sale de politică externă și securitate, Federația Rusă și-a exprimat disponibilitatea de a folosi toate mijloacele, inclusiv recurgerea la forță. Evenimentele din ultimul timp demonstrează cu prisosință cât de real este acest lucru. În esență, noul val de confruntare globală dintre Federația Rusă și Occident are la baza sa mobile de natură identitară, or, Rusia lui Putin a respins practic ideea de a se integra în lumea occidentală în baza valorilor civilizaționale ale acesteia¹¹.

Deși teoria lui Huntington cu privire la ciocnirea civilizațiilor este criticată de unii, trebuie să recunoaștem, totuși, că conceptul de civilizație, ca cea mai înaltă formă de exprimare a identității culturale și religioase, constituie un instrument extrem de util în analiza potențialului de conflicte în lume. „Ipoteza mea – afirmă Huntington ca o sentință – susține că **sursa fundamentală a conflictului** în această lume nouă nu va fi determinată de aspectul economic sau de cel ideologic. Marea diviziune în rândul rasei umane și **sursa dominantă a conflictelor va fi cea culturală**. Statele naționale vor rămâne în continuare cei mai importanți actori în problemele lumii, însă principalele conflicte vor fi între națiuni și grupuri din diferite civilizații. Ciocnirea civilizațiilor va domina

¹⁰ Kenan Malik, „The Failure of Multiculturalism. Community versus Society in Europe”, *Foreign Affairs*, March/ April 2015 Issue // <https://www.foreignaffairs.com/articles/western-europe/failure-multiculturalism>.

¹¹ „«Мы надеялись интегрировать Россию на наших условиях». Бывший советник президента США Томас Грэм о перспективах мировой политики”, 10.10.2016, <https://lenta.ru/articles/2016/10/10/graham/> (accesat la 25.09.2016).



politica mondială. Linia dintre civilizații va reprezenta în viitor linia frontului”¹².

Problemele legate de resursele naturale, energetice, alimentare și de apă, în sensul suficienței sau insuficienței acestora pentru viața omului și a comunităților umane, au constituit dintotdeauna o sursă „eternă” de conflicte armate și războaie sângeroase. După cum este evident, scopurile urmărite în evoluția

acestor conflicte este de a obține extensii teritoriale, dar mai ales de a acapara și a spori bogățiile naturale și capitalul uman din contul altora. Acest factor conflictual „ereditar” va deveni cu timpul și mai acut, pe măsură ce se vor face resimțite simptomele epuizării resurselor energetice tradiționale, cum sunt cărbunile, petrolul și gazul natural, și ale manifestării tot mai pregnante a nevoii valorificării unor noi surse energetice regenerabile, cum ar fi energia solară, eoliană, apei, hidrogenului, deșeurilor, biomasei etc. În cartea lui A. Toffler „Al treilea val” putem găsi o descriere strălucită a conflictului „energetic” dintre civilizația celui de-al doilea și celui de-al treilea val¹³.

După o constatare a faptului că în ultima mai bine de o jumătate de secol, când petrolul și gazul au constituit sursele a două treimi din toată energia din lume, concluzia acestui autor precum că „epoca petrolului se sfârșește” și că aceasta se va întâmpla într-o perspectivă nu prea îndepărtată răsună de-a dreptul înspăimântător¹⁴. Aceeași soartă „tristă” o va avea și cărbunile, care constituie sursa a unei treimi din energia de pe planetă, deși se pare că suntem încă departe de a simți un deficit de acest izvor tradițional de energie și căldură. Or, efectul nociv al folosirii acestui produs natural asupra mediului înconjurător se simte de mai mult timp. O mulțime de semne de întrebare trezește și potențialul de producere a energiei nucleare care, pe lângă faptul că este unul epuizabil, ca și celelalte surse energetice, comportă „genetic” în sine riscuri extrem de serioase la adresa securității oamenilor la o scară geografică largă, inclusiv în ceea ce privește acapararea de către teroriști a unor materiale radioactive pentru fabricarea armei atomice și declanșarea unui război nuclear¹⁵.

¹² Samuel P. Huntington, „The clash of civilizations?”, *Foreign Affairs*, Summer 1993: 22.

¹³ Alvin Toffler, *Al treilea val*, trad. din engl. de Georgeta Bolomey și Dragan Stoianovici (București: Editura Politică, 1983), cap. 12.

¹⁴ Э. Тоффлер, *Третья волна* (Москва: Издательство АСТ, 2004), 227.

¹⁵ Тоффлер, *Третья волна*, 229.

Majoritatea absolută a autorilor care descriu în culori sumbre perspectivele epuizării, într-un viitor nu prea îndepărtat, a surselor tradiționale de energie sunt totodată convinși că aceasta nu va conduce neapărat la o catastrofă economică și umanitară globală. În acest sens este invocat în spirit optimist faptul că, în locul surselor energetice epuizabile, vor fi valorificate o serie întreagă de surse energetice regenerabile – un fel de perpetuum mobile energetic care va putea asigura nevoile oamenilor de energie din sursele solare, eoliene, acvatice, biomasă etc. Aceasta a devenit deja o realitate. Or, așa cum încearcă să ne convingă A. Toffler și alți autori de talia lui, civilizația postindustrială urmează încă să înfrunte rezistența forțelor atașate de resursele tradiționale. Mobilul acestui conflict energetic „civilizațional”, deși uneori se pare că este ascuns adânc și voalat, este totodată atât de evident, încât nu este nevoie aici de demonstrat capacitatea „detonatoare” a acestuia la nivel global și regional.

Impactul negativ al problemelor resurselor energetice asupra securității internaționale și a „bunei înțelegeri” între popoare se face, de asemenea, resimțit puternic în zilele noastre, când observăm cum unele state, care dispun de rezerve enorme de astfel de bogății naturale, le folosesc pe acestea ca „armă politică” împotriva altor state, care duc lipsă de ele sau dispun de cantități insuficiente, pentru a le determina pe acestea din urmă să promoveze o anumită linie politică în anumite situații concrete. „Războaiele energetice” sau „războaiele gazelor”, de rând cu „războaiele comerciale” și tot felul de războaie locale, au devenit fenomene atât de obișnuite în viața internațională, încât este greu de imaginat că vor înceta ușor într-un viitor previzibil.

Problemele legate de resursele alimentare și de apă comportă în ele un potențial conflictual care trebuie să ne preocupe în aceeași măsură ca cele legate de resursele energetice sau poate și mai mult, având în vedere faptul că acestea afectează atât viața fiecărui individ luat în parte, cât și viața la nivel global. Despre gravitatea acestor probleme se discută de mai mult timp în cadrul forurilor internaționale care tind să găsească soluții adecvate pentru aceste probleme, îndeosebi pentru cei peste un miliard de oameni care suferă de malnutriție. În condițiile în care economiștii vorbesc despre o criza alimentară globală iminentă, invocând în acest sens, în particular, secetele periodice, reducerea exporturilor de cereale și creșterea prețurilor la produsele alimentare, iar mediul academic caută tot mai insistent soluții alternative, oamenii politici ar trebui să se gândească și mai serios cum ar trebui să fie promovate cât mai eficient strategiile de dezvoltare economică durabilă, de eradicare a sărăciei și de asigurare a securității alimentare. Or, se știe că crizele alimentare și scumpirea produselor alimentare au provocat revolte populare într-o serie de state din Africa, Orientul Mijlociu și America Latină. S-ar părea să fie un lucru paradoxal, dar printre



națiunile cele mai afectate de deficitul de alimente se numără și țări dezvoltate, de exemplu Japonia și Republica Coreea, care, de rând cu alte câteva state din America Latină și din Africa, își pot satisface nevoile alimentare doar din produse importate. Dificultățile cu care se confruntă guvernele în acest sens țin, în mare parte, tot de asigurarea agriculturii cu resurse naturale epuizabile, cum sunt carburanții și apa necesară pentru irigare, ale căror prețuri cresc încontinuu.

Deși teoria lui Tomas R. Malthus, potrivit căreia populația ar crește în progresie geometrică, iar mijloacele de subsistență în progresie aritmetică¹⁶, a fost contestată de mai mulți autori, trebuie să recunoaștem că acest fapt nu poate să absolve în niciun fel elitele de sarcina care le revine pentru a reflecta serios asupra sensului adecvat al corelației dintre creșterea populației și rezervele de hrană de care aceasta dispune. Aici trebuie de adăugat problemele legate de deficitul acut de apă potabilă, care cu timpul se pot agrava, având în vedere faptul că planeta noastră dispune de doar 3% de apă dulce, celelalte 97% revenind apei sărate din Oceanul Mondial.

Având în vedere explozia demografică și perspectivele suprapopulării planetei noastre (potrivit unor estimări, către anul 2025 populația Terrei va atinge cifra de 11 miliarde), putem doar să ne imaginăm care ar putea fi impactul real al riscurilor pe care le comportă acest fenomen asupra omenirii în cazul în care aceasta nu va reuși să gestioneze handicapul conflictual dintre cele două componente de bază ale teoriei malthusiene pentru a evita un dezastru social global. Privită din această perspectivă, evoluția situației demografice din Republica Moldova din ultimele decenii este marcată de o descreștere dramatică a numărului locuitorilor săi, de o depopulare care generează probleme nu mai puțin îngrijorătoare decât cele ale suprapopulării¹⁷.

Aceeași tendință negativă de scădere a numărului populației se observă și în România, care, potrivit unor previziuni, în anul 2050 va avea circa 16,7 milioane de oameni, iar în 2075 doar circa 11,9 milioane¹⁸.

Un potențial conflictual colosal dețin și **problemele generate de schimbările climatice**, atât la nivel local, cât și la scară planetară. Cele câteva summituri globale consacrate acestei teme vin să demonstreze cu prisosință preocupările

¹⁶ Robert Malthus, *Eseu asupra principiului populației*, traducere de Victor Vasiloiu și Elena Angelescu (București: Editura Științifică, 1992).

¹⁷ V. Bescrieru, „Problema demografică”, postat 30.03.2016, <https://prezi.com/bggxbho6emwn/problema-demografica/>; „Demografia Republicii Moldova” (accesat la 20.10.2016), https://ro.wikipedia.org/wiki/Demografia_Republicii_Moldova (accesat 21.10.2016).

¹⁸ „Problema demografică în România”, <http://infertilitate.com/miscelanea/problema-demografica-in-Romania/> (accesat la 21.10.2016).

serioase ale liderilor mondiali în legătură cu degradarea dramatică a mediului înconjurător din ultimele două-trei decenii. Pământul se încălzește în ritmuri galopante în urma creșterii înspăimântătoare a volumului de **gaze cu efect de seră** emis în atmosferă (dioxidul de carbon, metan ș.a.) prin activitatea cotidiană a omului, iar topirea ghețarilor, care conduce la ridicarea nivelului Oceanului Mondial, amenință să înghită spații terestre enorme și să „pună pe fugă” mase colosale de oameni. Valurile toride din ultimii cinci ani (2011-2015), când au fost înregistrate cele mai înalte temperaturi din istoria omenirii, anul 2015 fiind unul de vârf, de rând cu calamitățile naturale și tehnogene, uraganele, ploile torențiale, inundațiile și furtunile tropicale din diverse colțuri ale globului pământesc au afectat serios viața a milioane de oameni¹⁹.

Desfășurat pe acest fundal trist, ultimul summit global dedicat schimbărilor climatice, care a avut loc la Paris în perioada 30 noiembrie – 11 decembrie 2015 (este vorba de cea de-a 21-a sesiune a Conferinței Părților la Convenția-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice și de cea de-a 12-a sesiune a Reuniunii Părților la Protocolul de la Kyoto din 1997), la care au participat un număr record de peste 150 de sefi de stat și de guvern și delegații din 195 de state, a fost practic un strigăt de alarmă cu rezonanță planetară în fața pericolului încălzirii globale. Se pare că liderii mondiali se gândesc tot mai serios la modul în care civilizația noastră ar trebui să evite catastrofa ecologică care amenință fioros planeta noastră. Or, cei mai pesimiști se întreabă retoric nu dacă va fi sau nu va fi o catastrofă ecologică globală, ci când anume se va întâmpla acest dezastru.

Dezbaterile îndelungate pe această temă au condus la înțelegerea comună a faptului că „colacul de salvare” pentru omenire ar putea să-l constituie adoptarea unei convenții internaționale, obligatorii din punct de vedere juridic pentru toate statele, care ar putea contribui la scăderea emisiei în atmosferă a gazelor de seră și la reducerea efectelor încălzirii globale. Anume această preocupare universală a făcut posibilă adoptarea la 12 decembrie 2015 a Acordului de la Paris privind schimbările climatice, potrivit căruia statele semnatare s-au angajat să limiteze, începând din anul 2020, încălzirea globală la maximum 2 grade Celsius, astfel încât către anul 2050 volumul emisiilor de gaze cu efect de seră să scadă cu 70%. Ratificarea Acordului de la Paris într-un termen de mai puțin de un an de la semnarea lui de către peste 80 din cele 197 de state părți (situație de la sfârșitul lunii octombrie 2016), fapt care a făcut posibilă intrarea în vigoare a acestui document la 4 noiembrie 2016, nu poate decât să inspire op-

¹⁹ Eliza Vlădescu, „Ultima strigare la „pocăință” – summitul de mediu de la Paris”, 1 decembrie 2015, <http://semneletimpului.ro/mediu/ultima-strigare-la-pocainta-summitul-de-mediu-de-la-paris.html> (accesat la 22.10.2016).



timism²⁰. De remarcat faptul că printre cele peste 80 de state, printre care se numără China, India, SUA și statele membre ale UE, care elimină peste 60% din gazele de seră din volumul total de pe planetă, nu este Federația Rusă. Această țară a amânat ratificarea Acordului de la Paris pentru anul 2019-2020, invocând necesitatea elaborării unor reguli privind implementarea acestuia. Potrivit unor experți ruși în materie, procedând în acest mod, Rusia pune la îndoială consensul general, demonstrând o atitudine stranie și iresponsabilă²¹.

Summitul de la Paris consacrat schimbărilor climatice a fost doar începutul unui drum lung de parcurs, or, insuccesul pe această cale ar avea consecințe dezastruoase pentru întreaga planetă. Dorind sincer să dăm crezare declarațiilor făcute de potențaii acestei lumi cu ocazia adunării mondiale de la Paris cu privire la responsabilitatea față de „soarta nu doar a celor care trăiesc astăzi pe Pământ, ci și a generațiilor încă nenăscute” (Prințul Charles al Marii Britanii) sau cu privire la faptul că „nicio națiune – mică sau mare, bogată ori săracă – nu este imună” și că „suntem prima generație care resimte impactul schimbărilor climatice și ultima generație care poate face ceva pentru a repara lucrurile” (Barack Obama), trebuie, totodată, să ne gândim serios la problemele și dificultățile care ar putea apărea pe această cale anevoioasă, de natură să compromită angajamentele asumate.

În ajunul summitului de la Paris unii lideri occidentali, în special președintele Franței F. Hollande, au făcut o legătură directă între preocupările legate de încălzirea globală și lupta împotriva terorismului, iar Prințul Charles al Marii Britanii a declarat că schimbările climatice au fost o cauză importantă pentru războiul civil din Siria, pentru proliferarea terorismului și, în consecință, pentru criza refugiaților din Europa. „Unii dintre noi, sublinia Prințul Charles, spunem de acum 20 de ani că, dacă nu rezolvăm aceste probleme, vom vedea tot mai multe conflicte din cauza resurselor puține, a dificultăților din ce în ce mai mari și a acumulării efectelor schimbărilor climatice, adică a faptului că oamenii vor fi obligați să se mute. Acum sunt dovezi că una dintre cauzele ororii din Siria a fost o secetă care durează de aproape 5-6 ani și care i-a forțat pe oameni să se mute la orașe”. Președintele american B. Obama a ținut și el să menționeze faptul că „seceta împreună cu distrugerea agriculturii și creșterea prețului la alimente au contribuit la neliniștea socială din Siria”²².

²⁰ Paris Agreement – Status of Ratification, unfccc.int/paris_agreement/items/9444.php (accesat la 20.10.2016).

²¹ Ангелина Давыдова, „Поправки в атмосфере”, *Коммерсант. Власть. Аналитический еженедельник*, № 42 (1197) (24 октября 2016): 38-40, <http://www.kommersant.ru/doc/3119471> (accesat la 26.10.2016).

²² Vlădescu, „Ultima strigare la „pocăință” – summitul de mediu de la Paris”.

Potrivit unui studiu efectuat de către Center for Climate and Security, un milion de sirieni au plecat pentru că nu mai aveau ce cultiva și ce mânca. Într-o situație similară se află zeci de mii de oameni din Africa Subsahariană, care sunt în căutarea unui pământ bun de cultivat și de locuit, provocând astfel conflicte la nivelul comunităților locale. În Bangladesh, din cauza creșterii nivelului apei și al salinității, este pusă în pericol zona de coastă, ceea ce înseamnă că în următoarele decenii circa 20 de milioane de oameni ar putea fi nevoiți să-și schimbe locul de trai. Ghețarii care se topesc în Asia Centrală amenință rezervele de apă dulce în țări ca Tadjikistan, unde există deja tensiuni cu vecinii din Kârgâzstan. Aproape 7 milioane de mexicani ar putea veni spre SUA dacă seceta din Mexic și America Centrală va continua. În condițiile în care încălzirea globală se va accentua, populația unor țări din Golful Persic, cum este Qatarul, Emiratele Arabe Unite, Arabia Saudită și Bahrainul, ar putea fi nevoită să emigreze în masă spre țări cu temperaturi moderate, eventual spre cele de pe coasta europeană a Mediteranei²³. În concluzie, putem constata doar, ca o consolă, că acest scenariu apocaliptic este unul virtual și că aceasta ar putea să nu se întâmple dacă exponenții politicii mondiale vor acționa rațional și onest, în conformitate cu declarațiile lor publice.

O temă aparte de cercetare științifică ar putea s-o constituie **conflictul transnistrean**. Aici voi încerca să elucidez doar unele aspecte generale legate de apariția și evoluția conflictului de pe Nistru, care durează de mai bine de un sfert de secol²⁴.

La o privire mai atentă și mai adâncă asupra acestui conflict vom putea observa mai multe elemente comune care stau la baza mai multor situații conflictuale din alte zone geografice, despre care scriam mai sus. În cazul nostru, este vorba de un conflict geopolitic clasic, marcat puternic de un clivaj de opțiuni strategice diferite ale populației și elitelor politice de pe cele două maluri ale Nistrului: partea stângă – orientată cu precădere spre Rusia și proiectele geopolitice eurasiatice ale acesteia; partea dreaptă – spre spațiul românesc și construcția geopolitică europeană. Rolul decisiv în apariția conflictului transnistrean și în evoluția acestuia l-a jucat și îl va juca în continuare Federația Rusă, care dispune de toate pârghiile – politice, economice, militare și ideologice -, necesare în acest sens.

²³ Vlădescu, „Ultima strigare la „pocăință” – summitul de mediu de la Paris”.

²⁴ Ion Stăvilă, „Evoluția reglementării conflictului transnistrean”, în *Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008)* (Chișinău: Cartdidact, 2009): 184-212; Ion Stăvilă, „Evoluția reglementării conflictului transnistrean în anii 1992-2009”, *Revista de filozofie, sociologie și științe politice*, 2/150 (2009): 74-96.



Interesul geopolitic al Federației Ruse este de a menține Republica Moldova și Ucraina în sfera sa de influență și de a nu-i da posibilitatea să se apropie continuu de Uniunea Europeană, spre care aceasta tinde în mod firesc. Pentru atingerea obiectivelor sale, Moscova a folosit abil toate pârghiile geopolitice care i-au stat la îndemână pentru inspirarea și alimentarea separatismului transnistrean, inclusiv comunitatea rusofonă și prezența trupelor ruse în regiune, dependența economiei moldovenești de piața și sursele energetice rusești, nostalgiile sovietice ale unei anumite categorii de populație, prezența masivă a mass-mediei rusești în spațiul informational moldovenesc, care oferă posibilitatea de a manipula opinia publică și a răspândi speculații politice pe seama unor presupuse îngrădiri a drepturilor persoanelor vorbitoare de limbă rusă etc. Din această caracteristică generală a diferendului transnistrean se pot vedea ușor elementele universale ale surselor capabile să genereze conflicte și să contribuie la perpetuarea acestora pentru o vreme îndelungată. Astfel, putem observa cum se manifestă în cazul nostru factorul uman și entitățile colective, coliziunile culturale identitare, competiția de interese geopolitice în regiune, deficitul endemic de resurse energetice și de dezvoltare, criza demografică fără precedent și chiar schimbările climatice, care afectează simțitor sectorul agroalimentar.

Factorii conflictuali enumerați aici, inclusiv fisura „cvazicivilizațională” dintre cele două maluri ale Nistrului, nu constituie obstacole serioase pentru depășirea „confruntării pașnice” și pentru reintegrarea acestora într-un stat democratic și prosper de orientare proeuropeană. Pentru aceasta există o serie întreagă de premise favorabile, printre care trebuie menționată îndeosebi lipsa unor antagonisme de natură etnică sau religioasă între cele două maluri ale Nistrului. Or, structura demografică a populației este aproape identică, fiind formată din aceleași trei comunități mari – moldoveni, ruși și ucraineni, toate de credință creștină ortodoxă. De remarcat și faptul că la nivelul oamenilor de rând nu există animozități sau sentimente de ură care ar crea dificultăți serioase pentru reconciliere și restabilirea încrederii reciproce. În mecanismele de negocieri vizând reglementarea conflictului transnistrean – formatul „5+2” și „1+1” – sunt implicați practic toți actorii interni și internaționali relevanți care dispun de potențialul necesar pentru identificarea unei soluții politice adecvate a conflictului, ai cărei parametri de bază trebuie să prevadă adoptarea unui statut juridic special pentru regiunea transnistreană (Transnistria) și asigurarea suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova.

Printre factorii politici care ar putea favoriza efectiv procesul de soluționare a problemei transnistrene trebuie menționat neapărat și interesul firesc al agenților economici din regiunea transnistreană de a-și promova produsele pe piața europeană în baza regimului de liber schimb, prevăzut de Acordul de asociere

dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. De remarcat faptul că în ultimii ani ponderea pieței UE în volumul total al exporturilor din Transnistria constituie peste 60%, în timp ce acest indice pentru piața rusă constituie doar 5-7%.

Fiind constrânși de dificultățile social-economice și politice, inclusiv de cele generate de criza din Ucraina și de deteriorarea serioasă a relațiilor ucraïno-ruse, exponenții regimului de la Tiraspol tind tot mai insistent să-și extindă posibilitățile de penetrare a spațiului european, inclusiv prin intermediul programelor de mobilitate academică și admiterea în traficul rutier internațional a automobilelor transnistrene cu respectarea anumitor rigori. Oricum, pentru ca acest proces complex să înregistreze o dinamică pozitivă, este necesară manifestarea unei voințe politice adecvate din partea tuturor actorilor implicați, fără de care nu există sorți de izbândă.

În încheiere, țin să subliniez încă o dată faptul că, așa după cum am încercat să demonstrez mai sus, potențialul conflictual al lumii contemporane sau, cum spune A. Toffler, potențialul de război este unul enorm și preocupă deopotrivă mediul academic și elitele politice. O dovadă elocventă în acest sens îl constituie interesul sporit pentru cercetarea științifică a fenomenelor legate de evoluția relațiilor internaționale, inclusiv vizând premisele conflictelor internaționale. Sugestive și edificatoare în acest context sunt concluziile și propunerile formulate de savanți în sensul adoptării unor decizii adecvate, de natură să contribuie efectiv la gestionarea crizelor internaționale și la depășirea acestora.

Cu părere de rău, trebuie să recunoaștem că nu totdeauna elitele politice sunt la înălțimea exigențelor și responsabilităților care le revin pentru a face față provocărilor lumii contemporane. Faptul că evoluțiile din ultimele două decenii au condus practic la declanșarea unui nou război rece, cu toate elementele caracteristice acestui fenomen și că, pe lângă perpetuarea conflictelor mai vechi, au apărut o serie întreagă de crize care erodează sistemul relațiilor internaționale, pentru care, deocamdată, nu se întrevăd soluții adecvate, creează impresia unei mișcări în direcție greșită. Civilizația contemporană s-a pomenit din nou în fața unei dileme: fie va demonstra că de data asta a însușit bine lecțiile istoriei și va putea să evite o deteriorare dramatică a relațiilor internaționale, fie va confirma o dată în plus justetea clasicului care deplângea omenirea pentru faptul că nu trage învățăminte din istorie, făcând astfel să ne gândim la un nou dezastru mondial. Eu aș vrea să mă alătur celor optimiști, care, cu siguranță, sunt mai mulți la număr, pentru a-mi exprima convingerea că rațiunea va triumfa și că omenirea va putea face față provocărilor serioase cu care se confruntă în ultimul timp.



Rezumat

Cuvinte-cheie: conflicte internaționale, chestiuni identitare, multiculturalism, criza demografică, migrație, resurse energetice, alimentare și de apă, schimbări climatice, război rece.

Articolul de față, care conține ideile și reflecțiile formulate într-o prelegere ținută în fața studenților și corpului profesoral al Facultății de Istorie și Geografie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău la deschiderea anului de studii 2016, prezintă o încercare de analiză a surselelor conflictelor internaționale contemporane. Autorul consideră că potențialul conflictual al lumii în care trăim este unul enorm, subminând pacea și securitatea internațională. Acest conflict latent preocupă deopotrivă mediul academic, elitele politice și societatea civilă de pretutindeni. O dovadă elocventă în acest sens îl constituie interesul permanent al savanților față de această temă și multitudinea publicațiilor științifice semnate de notorietăți în materie, în care sunt elucidate premisele conflictelor internaționale și impactul acestora asupra evoluției relațiilor internaționale.

Autorul articolului consideră că sursele conflictelor internaționale contemporane trebuie căutate cu precădere în factorul uman și în entitățile etnice, culturale și religioase, dar și, în egală măsură, în natura statelor, ca subiecți de drept internațional, a actorilor nestatali și a relațiilor internaționale. Prin aceeași prismă sunt dezvăluite și fenomenele demografice și schimbările climatice care generează conflicte și tensiuni la scară planetară. Analiza factorilor ”partidei războiului” și ”antirăzboiului” amintește de mersul pe un câmp minat al relațiilor internaționale, împânzite de conflicte de diferită natură și anvergură.

Autorul consideră că elitele politice nu întotdeauna sunt la înălțimea exigențelor și responsabilităților care le revin pentru a face față provocărilor lumii contemporane. Evoluțiile spectaculoase din ultimele două decenii au condus practic la declanșarea unui nou Război Rece. Pe fundalul perpetuării conflictelor mai vechi, a apărut o serie întreagă de sfidări și amenințări mai noi care erodează în continuare sistemul relațiilor internaționale. Aceste evoluții creează impresia unei mișcări în direcție greșită. Astfel, civilizația noastră s-a pomenit din nou în fața unei dileme: fie va demonstra că în sfârșit a însușit bine lecțiile istoriei și va putea astfel să evite o degradare dramatică a relațiilor internaționale; fie va confirma o dată în plus justetea clasicului care deplângea omenirea pentru că nu trage învățăminte din istorie și, astfel, nu va putea evita un nou dezastru mondial. Autorul se alătură celor optimiști care sunt convinși că în cele din urmă rațiunea umană va triumfa și omenirea va putea face față provocărilor serioase cu care se confruntă în ultimul timp.